

Республикаға биллэр
дэгиттэр идэлээх журналист,
ССРС журналистарын
союһун чилиэнэ,
“Кыһыл көмүс бөрүө”
журналистар
бириэмийэлэрин лаурета
киэн туттар биир дойдулаахпыт,
Уус-Амма нэһилиэгиттэн төрүттээх
Терентий Терентьевич
Халыев

ТЕРЕНТИЙ ХАЛЫЕВ

**БИЭРЭКТЭР
КУУСТУНА
ТҮСТҮЛЭР**

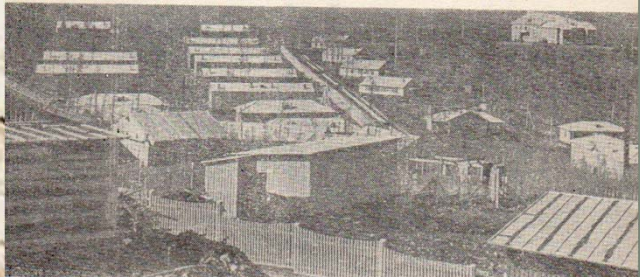
6 П 2.11
Х 14

ИҢИНЭЭБИТЭ

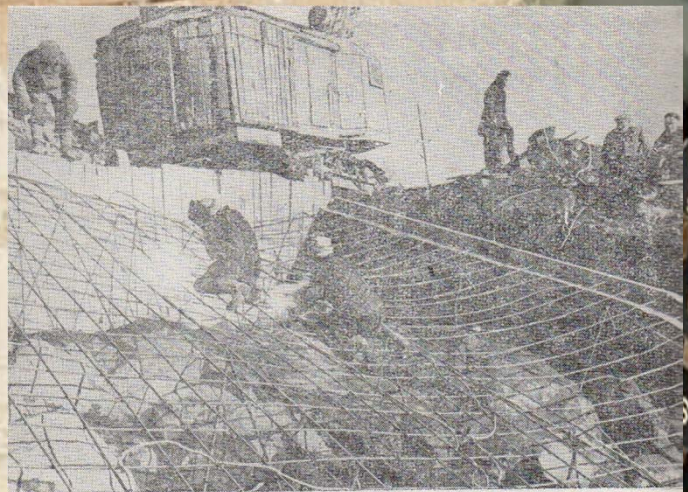
Сарсыарда көтөбүн	3
Доҕор мичээрэ	7
Эрбэйэк ыала	20
Начальник биир күнэ	34
Биэрэктэр куустуна түстүлэр	47

Халыев Т., Биэрэктэр куустуна түстүлэр (Очеркалар) (Берега сомкнулись. Очерки о молодых строителях ВиллойГЭС). – Якуткнигоиздат. – 1967. – 48с.

Бүлүүнү сыһытааччылар бөһүөлөктөрө Эрбэйэк сийигэр күннэтэ үүнэр.

Сарын сарынтан дабайсан...

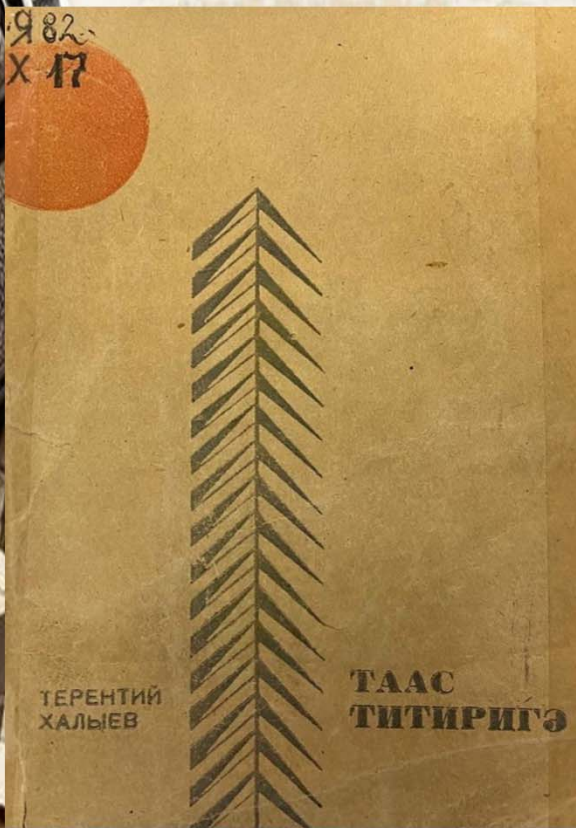

Бу бааччах баайылары бетонуна бөбөргөтөн хангыл Бүлүүнү бопсуохтара.

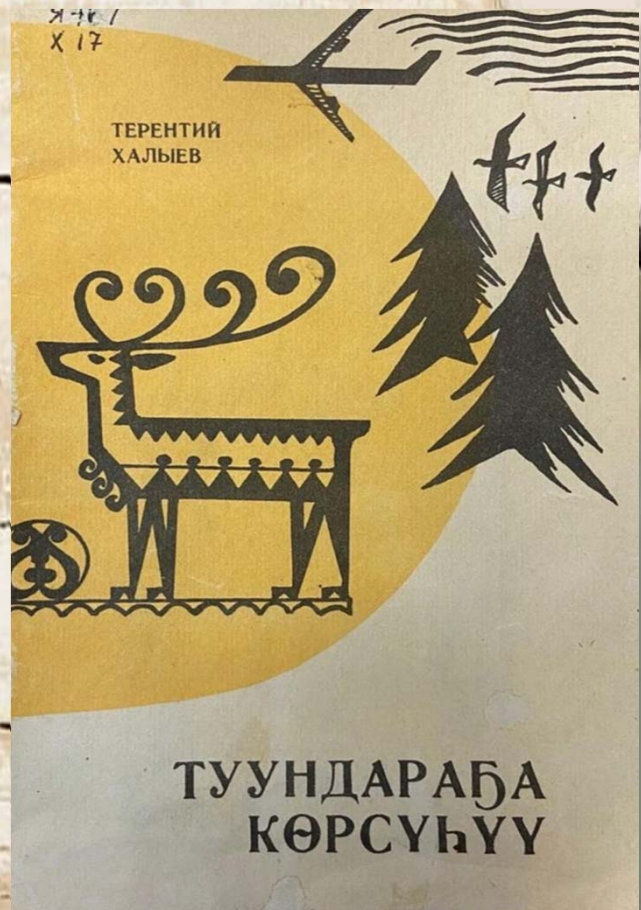
Күрдьэхтэр, хойгуолар күөрэлдьинэ түстүлэр.

Я82
X 17

Халыев Т.Т., Таас титиригэ
(Каменный листвяк. Очерки). –
Якуткнигоиздат. – 1970. – 92с.

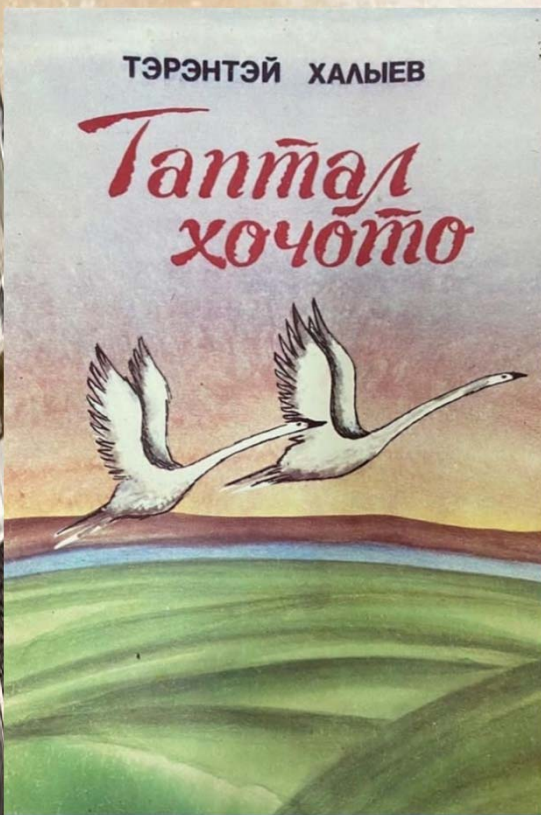
Х 17 /
X 17

Халыев Т., Туундараба көрсүһүү
(Встреча в тундре. Очерки). –
Якутск, Кн. изд-во, 1974.- 64с.

ТЭРЭНТЭЙ ХАЛЫЕВ

*Тантал
хочото*

Книга состоит из очерков об
охотниках и рыбаках самой
северной стороны Якутии.

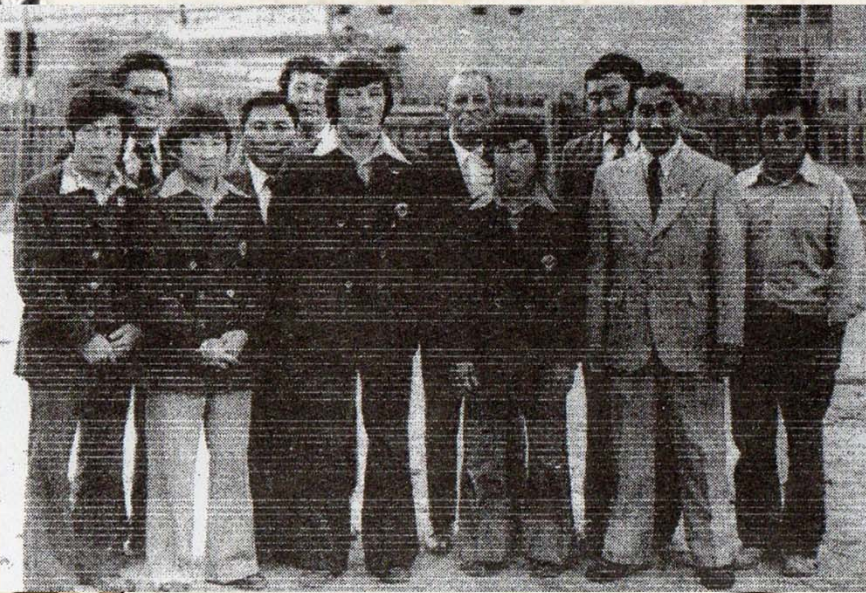

Кинилиин кэжкэлэһэ хаамтааха...- Дьокуускай.: –
Агроинформ, 2002. – 108с.

Республикаба биллэр дэгиттэр идэлээх журналист,
“Кыһыл көмүс бөрүө” журналистар бириэмийэлэрин
лауреата Т.Т. Халыев туһунан бииргэ үлэлээбит
дьоннорун, доҕотторун, урууларын ахтыылара.

Улэни,
цэрцүни-көтцүни
цйэтминийт түрэннэр

Улахан убайбытынан киэн туттабыт // Үтүө мааны дьоммут олохторуттан үлэһит дьону үйэтитэн / [хомуйан онордулар: А.И.Маркова, Г.М.Попова]. – Дьокуускай: Компания «Дани Алмас», 2011. – С.94-96.

Улахан убайбытынан киэн туттабыт

Биһиги убайбыт Россия журналистарын союһун чилиэнэ, «Кыһыл көмүс бөрүө» бириэмийэ лауреата Терентий Терентьевич Уус-Амма нэһилиэгэр Уодайга 1936 сыллаахха төрөөбүтэ. Ийэтэ Игидэй нэһилиэгиттэн төрүттээх Мавра Михайловна Николаева-Халыева 1932 сыллаахха кэргэнэ өлөн, биес саастаах уолунаан Николайдыын бу дойдуга көһөн кэлэн иккиһин кэргэн тахсан олохсуйбута. Аҕата Терентий Степанович Халыев Уодай олохтооҕо, холкуоһунай тугу ветерана, стахановец. Терентий Терентьевич миигиттэн 20-чэ сыл аҕа. Мин ону-маны сана өйдүүр буолуубар, кини олоххо мизстэтин булбут, сиһит-хоппут үлэһит этэ. Ийэтэ мин эбэм, Мавра, билиннэ диэри кэпсээннэ сылдьар дьонно үтүөнү эрэ онорор, сытыары сымнаҕас майгылаах, түргэн туттуулаах, барыны бары сатыыр, олус асчыт этэ. Убайбыт биһиэхэ кэлэрэ эрдэттэн биллэрэ, эбэм була сатыы-сатыы саха аһын арааһын астаан, убайбар кэһии мунньара. Өссө онно олорор кэммитигэр, ампаарга убайым дьааһыга диэн ааттаах улахан дьааһык баара. Онно убайым кумааҕылары бааллара. Ол дьааһыкка хоһоон суруллубут лиистэрэ баарын ылан ааҕа сатыырбын, тыгтарбат буолаллара. Убайым оскуолаҕа үөрэнэр кэмиттэн хоһоон суруйар эбит этэ. 1958 сыллаахха суруммут халын дневнигин оҕолоруттан уларсан аахпытым. 22 саастаах эдэр киһи күн ахсын колхозка тугу үлэлээбитин бэлиэтэнэрэ, ханна мунньах буолбутун, ким тугу тыл эппитин. Дневнигэр үгүс хоһооннооҕо. Убайым бэлиэтээһиннэригэр хайдах эрэ бэйэтиттэн астыммат, көдүүстээҕи онорботох курдук этиилэр бааллара. Кэлин, толору ааҕан баран сыаналаатахпына, кини айар, суруйар үлэҕэ курдаттыы тагтарар эбит. Оскуолаҕа үөрэнэр кэмигэр билиигэ баҕалаах, доҕотторун түмэр дьобурдааҕа. Бииргэ үөрэммит саамай чугас доҕоро Михаил Хойотанов манньык ахтар: «Тэрэнтэй биһигиттэн барыбытыттан тугунан барытынан ордуга, үөрэхтээх, улахан үлэһит буолара оҕо эрдэбиттэн биллэрэ», – диэн. Оҕо сылдьан манньык түгэннэри өйдүүбүн. Биирдэ Өктөөп бырааһынньыгар кулуупка пьеса туруорбуттара. Онно убайым кыһыл саллаата буолбута, кинини ыта таһаарбыттара, убайым утарылыһан эппитэ-тыыммыта билигин да харахпар көстөр, кинини хараһыйан мин айдан бөҕөнү тарпытым, «өлөрүмэн, өлөрүмэн», – диэн ытаан бөҕө буолбутум. Биирдэ Сана дьылга сулустардаах наһаа үчүгэй маскарад оностубута, онно ымсыырбыппын өйдүүбүн.

Оскуола кэнниттэн кини кылгас кэмнэ ПМК-ға болуотунньугунан, онтон биир сыл комсомольскай путевканан Аллайыахаҕа үлэлээбитэ. Төһөн кэлэн П. Алексеев колхозка комсомольскай тэрилтэ секретарынан үлэлээбитэ. Ол кэнниттэн эмиэ комсомольскай путевканан Мирнэй тутуутугар барбыта. Таатта Чурапчы оройуоннара холбоһон озорор кэмнэригэр үчүгэйдик суруйарын уонна хаартыскаҕа түһэрэрин бэлиэтии көрөн, хаһыат үлэһитэ К. Колесов үлэҕэ ылбыта. Онтон ыла кини хаһыат үлэһитэ буолан республикатын үгүстүк уһаты-туора айаннаабыта буолуо. Убайым журналистика араас жанрдарыгар тахсыылаахтык суруйара.

Кини өссө биир туспа дьарыктааҕа, хаартыскаҕа бэркэ түһэрэрэ. Редакция кыһалҕатыгар хаартыскаҕа түһэрдин да, бэрт түргэнник бэчээттии охсон биэриэхтээбин өйдөөн, түүнүнкүнүн аахсыбакка бэрт түргэнник бэлэм онорорунан биир идэлээхтэрин элбэх махталларын ыла. РСФСР уонна Саха АССР культуратын үтүөлээх үлэһитэ, фотожурналист Е. Порядин 1986 сыллаахха «Кыым» хаһыакка «Сырдык тыһынын саҕыахтыннар» диэн суруйуутугар этэр: «... Маннык дэгиттэр дьобур журналист айы бэриллибэт буолуохтаах. Сорох суруйар идэни ордук баһылаабыт буолар, сорох фотонан дьүһүйүүгэ күүстээх. Онтон Терентий Терентьевич иккиэннэригэр дэгиттэр уус харахтаах киһинэн биллэр». Убайым икитэ республиканскай фото-быыстапканы тэрийбитэ уонна бар дьон сэнээриитин ылбыта.

Мин технология учуутала буоларым быһыытынан убайбар махталым улахан. Тоҕо? Саха аһын оҕолорго үөрэтэригэр туттар «Эн остуолун сахалы астара» диэн республика билиилээх асчыта И. Тарбахов кинигэтэ тахсарыгар мин убайым быһаччы кыттыгастаах. Кини норуотун туһугар ыалдьар, ырааҕы ыраналыыр буолан, тобуктаан озорон Тарбаахтан саха аһа хайдах астанарын суруйарыгар көрдөспүтэ. Ону биирдэрэ суруйар үөрүйэҕэ суох буолан akkaастаабыта. Онтон уопсай тылы буланнар биирэ кэпсээн биэрэрэ, убайым ону суруйан иһэрэ. Кинигэ тахсыбыта. Саха аһын Аан дойдуга таһаарбыт асчыт И. Тарбахов убайбар махтала наһаа улахан, онон мин киэн туттабын.

Тэрэнтэй радиожурналист быһыытынан республикаҕа эмиэ киэнник биллэр. Кини чуор куолаһа Саха сирин эфиригэр үгүстүк иһиллэрэ. Биир идэлээхтэрэ «Нам кэбэтэ чоргуян эрэр» диэн таптаан ааттыыллара.

Таптыыр идэтигэр эдэрдэри уһууааччы быһыытынан кинини эмиэ сыаналыыбын. Боростуой майгытынан, үтүө санаатынан эдэрдэри бэйэтигэр тардара. Онно маннык холобуру аҕалабын. 1996 с. «Кэскил» хаһыат корреспондента В. Угарова «Убайым Тэрэнтэй уһуян» диэн суруйуутугар этэр: «мин чаччы да бааттаах киһибин быһыылаах». Ханна үлэлиирим туһары сүрдээх кэрэ дууһалаах, үтүө дьонно түбэхэбин. Университеты бүтэрээт, «Эдэр коммунист» хаһыакка ананан кэлбитим. Онно Саха дьонун чулуулара бааллара: Анастасия Сыромятникова, Савва Тарасов, Владимир Варламов, Терентий Халыев, Николай Босиков, Георгий Борисов, Иван Егоров уо.д.а.». Убайым хаһыат эппиэттиир секретарынан үлэлиирэ. Салгыы В. Угарова суруйар: «Хаһыакка санардыы үлэлээн эрэр тунуй киһи хастыы да страницаны суруйан туораҕалдьытан аҕаллахпына, дьэ, чаччы тулуйан-тэһийэн аа-дьуо ааҕара уонна күлэ-күлэ: «Хайа, били уһун бууттаах кыптыыйым ханна баран хаалла, уутун-хаарын ыган көбүрэттэххэ саганыйык», – диирэ уонна: «Эн хайдах санарарын, кэпсэтэрин курдук суруй. Уустугурда сатаама ээ. Маны маннык эттэхпинэ, арай?»... – диэн тулуурдаахтык сүбэлиирэ.

Хаһыат ырытыыта диэнтэн мин эрэ буолуо дуо, бары да салларбыт. Ырытааччылар мөлтөх суруйууну харыстаабат буолаллара. Арай Терентий Халыев, мин саныахпар, омсонтун була сатыырынааҕар, ханнык тылы ким сөпкө туттубутун дуу, тематын таба тайаммытын дуу була сатыыра, эдэрдэри ырытарыгар. Ол Терентий убайбыт бэйэтин эрэ «оскуолата» этэ. Оннук ньыманан кини эдэр дьону самнарбакка, санаабытын көтөҕөрө». Маны таһынан суруйуу абыланар эдэрдэри эмиэ уһуйбута.

Журналист быһыытынан «Биэрэктэр куустуһа түһэллэр», «Туундараҕа көрсүһүү», «Таас титиригэ» диэн очеркаларын хомуурунньугун бэчээттэппитэ. Убайым киһи быһыытынан бэрт судургу, көнө майгылааҕа. Дьону кытта бэрт судургутук билсэрэ, доҕордоһоро. Дьонно үтүнү эрэ онороро. Атастарын-доҕотторун, аймахтарын туһугар тугу да харыстаабат буоллара. Ол иһин кини доҕоттору хара тыа маһынааҕар эрэ аҕыйахтара.

Терентий Халыев Таатта ыһыагар

1972 с. Нам хаһыатыгар үлэҕэ ананан барыабыттан Нам кини иккис төрөөбүт дойдута буолбута. Таатта-Нам доҕордоһуутугар кини эмиэ улахан өгөлөөх. Мантан тийэр делегацияны кини куруутун уруйдуу-айхаллыы көрсөрө. Тааттаттан төрүттээх Нам улууһугар олорор дьону бэйэтин тула түмэрэ, төһө кыалларынан көмөлөһөрө, сүбэ-ама буолара.

Амарах сүрэхтээх дьиз кэргэн аҕата бэйэтин кэннигэр алта оҕону хаалларбыта. Кинилэр убайбыт олоһун салгыахтара, үйэтитиэхтэрэ диэн эрэллээхпит. Улахан кыыс Туйаара, уола Петя Тааттаҕа бааллар. Иккис кэргэнигэр улахан кыыһа Татьяна Омскайдааҕы физкультурнай институту бүтэрбитэ, художественнай

гимнастикаҕа спорт маастара, тренеринэн үлэлиир. Света үрдүк үөрэхтээх экономист, Саргы үрдүк үөрэхтээх психолог, кыра кыыс Мотя терапевт быраас. Убайым суруйар талаана арылларыгар, сайдарыгар уонна кини оҕолоро олоххо оннулары булалларыгар күүс-көмө, тирэх буолбут киһибитигэр-саҕаспытыгар Мария Калиничнаҕа махталбыт улахан.

Биһиги убайбыт Терентий анал тыл үөрэҕэр үөрэммитэр даҕаны айылҕаттан бэриллит талаанынан уонна дьаныардаах үлэтинэн республикаҕа биллэр хомоҕой тыллаах журналист, кыраҕы харахтаах фотограф быһыытынан биллибитэ. Кини курдук журналистика хас да жанрын баһылаабыт киһи республикаҕа аҕыйах буолуо. Сыралаах үлэтин туоһутунан Россия журналистарын союһун чилиэнэ, республикатааҕы «Кыһыл көмүс бөрүү» бириэмийэ лауреата буолбута, гостелерадио комитетын журналистар союзтарын, «Эдэр коммунист» хаһыат редакциятын, Комсомол обкомун, Эйэ республикатааҕы комитетын, улуус салалтатын уо.д.а махтал суруктара туоһулууллар. Биһиги нэһиликтэн сэдэх идэлээх улахан убайбытынан киэн туттабыт.

*Арина Николаевна Большакова,
СР үтүөлээх учуутала.*

Терентий Терентьевич дьин сахалыы өйдөөх-санаалаах кэрэ киһи аймахтарыгар, билэр дьонноругар, доҕотторугар мэлдьи үтүөнү онороро, күүс-көмө, сүбэ-ама буолара. Амарах аҕа, истин кэргэн, олус кыһамньылаах, барыны-бары сатыыр тапталлаах дьииэ-кэргэн баһылыга этэ. Билигин оҕолоро аҕаларын ыра санаатын толорон бары үөрэхтэнэн, оҕолонон-урууланан, үтүө дьон буолан аҕаларын сырдык аатын ааттаталлар.